

Михайло Андрейчин, Ігор Андрейчин

УВІКОВІЧЕННЯ ПАМ'ЯТІ УКРАЇНСЬКОГО
ВЧЕНОГО ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА
У ФІЛАТЕЛІЇ

м. Тернопіль

Подано інформацію про 11 поштових конвертів, дві листівки та дві марки, присвячені дійсному члену і багаторічному секретарю НТШ Володимиру Гнатюку, а також стислу довідку про творчий доробок вченого.

Ключові слова: *Володимир Гнатюк, поштові конверти листівки, марки.*

Володимир Михайлович Гнатюк – славетний український вчений етнограф, фольклорист, літературознавець, мовознавець і громадсько-культурний діяч. Народився 09.05.1871 р. в селі Велеснів, що на Тернопільщині, в сім'ї греко-католицького дяка. У 1898 р. закінчив філософський факультет Львівського університету. Етнографією почав цікавитися ще під час навчання у Бучацькій та Станіславській (нині Івано-Франківськ) гімназіях. У грудні 1898 р. став ученим секретарем Наукового товариства імені Шевченка і працював на цій посаді до кінця життя. Прожив лише 55 років і помер від туберкульозу легень [1].

Серйозне зацікавлення українським фольклором з'явилося у В. Гнатюка під впливом М. Грушевського, О. Колесси та І. Франка. Свої перші записи фольклору та статті публікував у часописах «Lud» та «Жите і слово», редактованих І. Франком. Завдяки М. Драгоманову його увагу привернули тоді майже не досліджені етнографами українське Закарпаття, Пряшівщина та українські поселення у Сербії, Хорватії, Румунії, Угорщині. Здійснивши туди впродовж 1895–1903 рр. шість фольклорно-етнографічних експедицій, він зібрав і опрацював унікальні дані, які висвітлив у фундаментальній праці – шеститомнику «Етнографічні матеріали з Угорської Русі» (1898–1912).

З 1898 р. був директором і редактором «Українсько-руської видавничої спілки» у м. Львові. Через три роки його обрали секретарем етнографічної комісії НТШ, з 1916 р. – її головою. М. Гнатюк фактично редагував усі видання Товариства (з 1900), зокрема періодичний «Етнографічний збірник», був співредактором журналу «Літературно-науковий вістник».

Працюючи в етнографічній комісії, Володимир Гнатюк налагодив співпрацю з кількома сотнями збирачів фольклору, для яких склав програми, питальники та методичні рекомендації. Ці ентузіасти надсилали вченому свої записи почутого, які він ретельно редагував, упорядковував і друкував в «Етнографічному збірнику» (всього видано 22 томи) та «Матеріалах до українсько-руської етнології» (12 томів). Лише у цих двох виданнях Володимир Гнатюк опублікував 195 казок, 411 байок (казок про тварин), 552 легенди, 810 анекдотів, 582 пісні різних жанрів, 322 колядки і щедрівки, 8622 коломийки, 184 тексти та 180 мелодій гаївок, 258 оповідань про опришків, 77 переказів про тютюнарів, 1565 оповідів з демонології, 18 описів весілля, 22 описи похоронних звичаїв тощо [2]. У 1904 р вийшов підготовлений ним солідний том «Знадоби до галицько-руської демонології», у 1912 р. – другий том двома книгами. А ще багато текстів було подано в інших виданнях, ряд праць досі не опубліковано [3].

Учений плідно досліджував народну культуру росіян, білорусів, поляків, південних слов'ян і неслов'янських народів. І. Франко назвав його «феноменально щасливим збирачем усякого етнографічного матеріалу», а М. Яценко – «першим українським професіональним фольклористом» [4].

Володимир Гнатюк виконав низку наукових досліджень давньої української літератури. У Львові видав з власними передмовами майже дві сотні художніх книжок класиків української літератури, переважно заборонених у царській Росії, та видатних письменників інших країн. Переклади робив з усіх слов'янських мов, а також із німецької, фран-

цузької та угорської. Багато уваги приділяв порівняльному дослідженню південно-західних говірок української мови (лемків, гуцулів, бойків, бочванських русинів). Був співзасновником Музею НТШ у Львові. І це далеко неповний перелік його творчого доробку.

Зрозуміло, що така широка і багатогранна наукова діяльність вченого супроводжувалась інтенсивною перепискою його з багатьма українськими і зарубіжними науковцями та аматорами словесності. Тільки в архівах Західної України, за неповними підрахунками, зберігається його листування з майже 800-ма адресатами. Ця багата переписка вартує окремого поглибленого дослідження. Метою нашої статті було висвітлити відображення яскравої постаті Володимира Гнатюка у засобах філателії, що досі не подавалося в публікаціях Наукового товариства імені Шевченка.

Перший маркований поштовий конверт (рис. 1), присвячений 100-річчю від народження Володимира Гнатюка, був виготовлений на Пермській фабриці Держзнаку на замовлення Міністерства зв'язку СРСР. На цьому конверті є портрет вченого, художник А. Соколов. Під зображенням – підпис «Академік Академії наук УРСР В. М. Гнатюк» російською та українською мовами і роки його життя. На тій же фабриці в 1991 р. на замовлення Міністерства зв'язку СРСР видано маркований конверт (рис. 2), приурочений до 120-річного ювілею вченого, з його портретом, художник Г. Кравчук. Підпис також російською та українською мовами – «Український фольклорист, етнограф, літературознавець, академік АН УРСР В. М. Гнатюк 1971 – 1926».

У незалежній Україні, на замову УДППЗ «Укрпошта» від 15.04.2011 р., на підприємстві «Держзнак. ПК «Україна» було видрукувано маркований конверт (рис. 3) із стилізованим портретом Володимира Гнатюка на тлі гірської місцини зі смужкою вишиванки з розгорнутою книгою, художник Г. Варкач. Знизу вказано ім'я і прізвище вченого, а з лівого боку – роки життя. На зворотній стороні зазначено, що він був етнографом, фольклористом, літературознавцем і перекладачем.

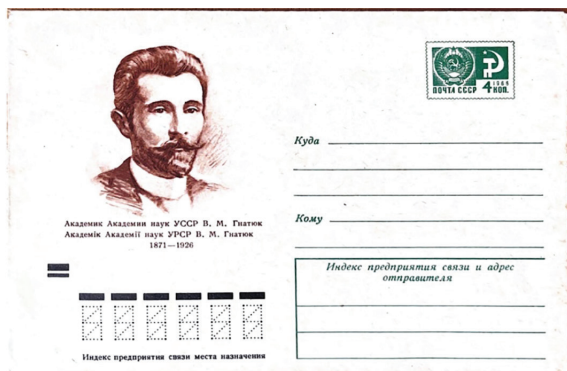

Рис. 1.

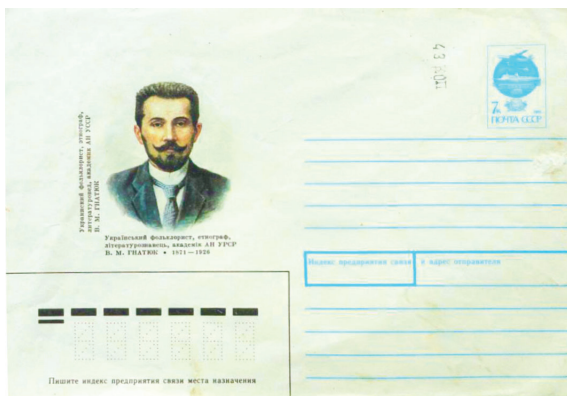

Рис. 2.

Рис. 3.

У 1996 р. приватний клуб «Дивосвіт» (м. Львів) видав 500 конвертів з портретом вченого, під яким зазначено: «Володимир Гнатюк (1871-1926) Видатний український фольклорист, етнограф, вчений, культурно-громадський діяч» (рис. 4). На оригінальному штемпельному відбитку (художник Є. Кавка) вказано погашення конверта 9.05.96 р. в Монастириському РВЗ Тернопільської області, з нагоди 125 років від народження науковця. На звороті наведена детальна довідка про видатного діяча, українською та англійською мовами. До цієї ж ювілейної дати «Дивосвіт» випустив конверт (рис. 5) з відомим рисунком О. Кульчицької «Чугайстер танцює з гуцулом» із циклу її ілюстрацій до «Української демонології» В. Гнатюка. На зворотній стороні аналогічна довідка двома мовами. Погашений тим самим штемпелем у м. Монастириська. Як зазначено на наступному конверті (рис. 6), його видано завдяки добродійству Монастириської районної державної адміністрації на замовлення Тернопільського обласного товариства філателістів, автор малюнку та штемпеля спецпогашення художник Є. Кавка, віддруковано у друкарні видавництва «Лілея». На малюнку зображений виразний стилізований портрет В. Гнатюка на тлі засніжених гір з гуцульським будинком. Великими літерами зазначено, що В. М. Гнатюк – фольклорист, етнограф, академік. Штемпельне зображення те ж саме, що й на попередньому конверті.

Рис. 4.

Рис. 5.

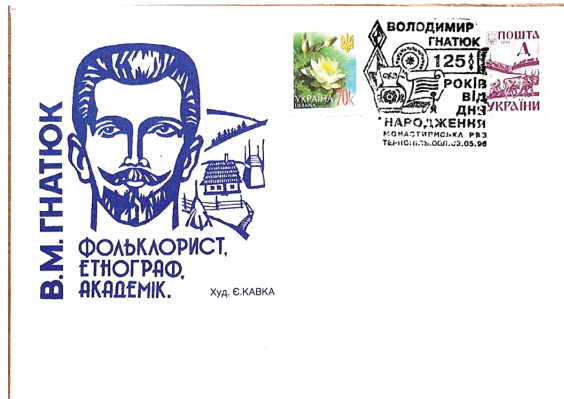

Рис. 6.

Декілька ювілейних поштових конвертів випустив Етнографічно-меморіальний музей Володимира Гнатюка, що з 1969 року функціонує в селі Велеснів Монастириського району (нині Чортківського) Тернопільської області. Так, на відзначення «100 років з дня народження В. М. Гнатюка, академіка Академії наук УРСР» було випущено конверт зі знімком вченого і зазначеними словами та адресою музею (рис. 7). До 150-річчя від народження вченого на замовлення музею було виготовлено два конверти (рис. 8 і 9) – один з портретом ювіляра, другий з фото музею і пам'ятником йому перед цією установою. Зазначено, що погруддя споруджено 1971 р. (скульптор Л. Біганич, архітектор В. Блюсюк).

Рис. 7.

Рис. 8.

Рис. 9.

З ініціативи Тернопільського осередку НТШ і ректорату Тернопільського національного педагогічного університету імені В. М. Гнатюка і за погодженням з «Укрпоштою», Тернопільське обласне товариство АсФУ створило оригіналь-

ний конверт (рис. 10) з портретом вченого на коричневому тлі з оригінальним візерунком і таким текстом : «150 років від дня народження Гнатюка Володимира Михайловича 09.05.1871 – 06.10.1926». Конверт має клубну марку з портретом молодого В. Гнатюка і емблемою НТШ у її правому верхньому куті, випуск був погоджений з Укрпоштою. Штемпельний відбиток несе графічне зображення вченого, поряд контури книжки з гусячим пером. На зворотній стороні вказано, що оформлення належить Юрію Заблоцькому, художник – В. Окрутний, наклад 100 примірників. Наведено стислу довідку про В. Гнатюка, зокрема зазначено, що він був членом низки зарубіжних академій наук і наукових товариств, академіком ВУАН (1924). Крім того, Тернопільське обласне товариство АсФУ випустило клубний конверт (рис. 11) з портретом В. Гнатюка і клубною маркою із зображенням вченого та штемпельним відбитком її погашення 7.05.2021 у Тернополі.

Нам також відомі дві поштові картки, присвячені В. Гнатюку. Так, у 2007 р. заходом Велеснівського етнографічно-меморіального музею було випущено поштівку з високохудожнім зображенням В. Гнатюка роботи Михайла Бойчука (рис. 12). Під портретом слова : «Володимир Гнатюк Видатний український фольклорист, етнограф, літературознавець, мовознавець, академік АН УРСР». На звороті

Рис. 10.

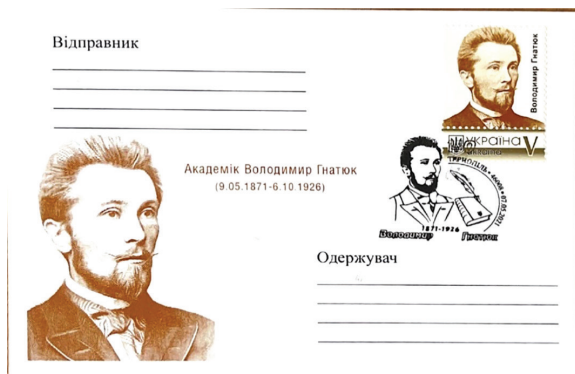

Рис. 11.

Володимир Гнатюк
 Видатний український фольклорист,
 етнограф, літературознавець,
 мовознавець, академік АН УРСР.

Рис. 12.

зазначено, що портрет Володимира Гнатюка є експонатом етнографічно-меморіального музею у с. Велеснів Монастирського району на Тернопільщині». Видавець ПП Василь Балюх, наклад 1000 примірників. Друга поштова листівка (рис. 13) на лицевій стороні повністю дублює портрет, клубну марку і штемпельний відбиток конверта на рис. 11. Створена також Тернопільським обласним товариством філателістів.

Рис. 13.

Таким чином, постать видатного науковця і громадсько-культурного діяча Володимира Гнатюка гідно подана в українській філателії, що доцільно ввести в науково-обліковий обіг.

Список використаних джерел

1. Мушинка М.І. Володимир Гнатюк : життя та його діяльність в галузі фольклористики, літературознавства та мовознавства. Вид. 2-ге, доповнене і перероблене / М.І. Мушинка – Тернопіль, 2012. – 384 с.
2. Мушинка М.І. Гнатюк Володимир Михайлович // Енциклопедія сучасної України. Т. 5, Вод-Гн / М.І. Мушинка – Київ, 2006. – С. 706-707.
3. Кирчів Р. Міфологіяна Володимира Гнатюка / Р. Кирчів // Гнатюк В. Нарис української міфології. – Львів, 2000. С. 7-37.
4. Яценко М. Володимир Гнатюк / М. Яценко. – Київ, 1964. – 286 с.

Mykhaylo Andreychyn, Ihor Andreychyn

**PERPETUATION OF UKRAINIAN SCIENTIST
MEMORY VOLODYMYR HNATYUK
IN PHILATELY**

Was describe information about 11 postal envelopes, two postcards and two stamps dedicated to the full member and long-term secretary of the T. Shevchenko Scientific Society Volodymyr Hnatiuk, as well as brief information about the scientist's work.

Key words: *Volodymyr Hnatiuk, postal envelopes, postcards, stamps.*
